

Araştırma Yöntemleri

Hafta 4

Doç. Dr. Murat BAYAT

BİLİMSEL ARAŞTIRMADA VERİ ve ANALİZE VERİ HAZIRLAMA SÜRECİ

Plan

- ✓ İkincil verilerin tespiti ve kullanımı,
- ✓ Birincil verilerin gereği,
- ✓ Anket, mülakat ve gözlem yöntemleriyle veri edinme gereği,
- ✓ Yöntemlerin uygun kullanım alanları,
- ✓ Yöntemlerin üstün ve zayıf yönleri,

Verinin Önemi

Araştırmacıların, sağlıklı sonuçlara ve yorumlara ulaşabilmeleri için, olgular arasındaki ilişkinin niteliğini belirleyen **değişkenlerin** değerleri hakkında sahip oldukları bilgiye bağlıdır.

Değişkenler hakkında sağlıklı ve yeterli bilgi yoksa analiz tekniği ve kuramsal yapı ne kadar güçlü olursa olsun sağlıklı sonuca ulaşmak **mümkün değildir.**

Veriler, belli konulardaki gerçeklerin sembolik ifadeleridir. Veriler işlenmemiş **kanıtlardır.**; ekonomik bir değere henüz dönüşmemiş ve insan davranışı üzerinde etkisi olmayan dayanaklardır. Araştırmada veriler araştırma amacını gerçekleştirmek için gerekli olan kanıtlardır.

Veri Türleri

Veriler sınıflamalara tabi tutulmaktadır;

Olgusal veriler :kişisel yargı ve yanlılıktan uzak olan şeylerin bilgisi niteliğindedirler. Bu tür veriler, herkesin üzerinde anlaşabildiği tipte, gözlenebilir türde ölçüleri olan gerçeklerdir. Yaş, cinsiyet boy vs.

Yargısal veriler : Kişisel yargı ve yoruma dayalı, sübjektif türden verilerdir. Başarı, bilgi, yetenek vs.

Veri Türleri

Birincil (orijinal) veriler : kaynağın araştırılan konuya en yakın olduğu durumlarda elde edilir. Bu tür verilerde araştırmacı ile kaynak arasında aracı ya da aracilar yoktur. Dolayısıyla, araştırmacının ele aldığı konuya ilişkin gerek duyduğu verileri ***doğrudan derlemesi*** sonucunda elde edilirler.

İkincil (orijinal olmayan) veriler: birincil veri kaynaklarındaki bilgilerden yararlanarak ***'önceden derlenmiş'*** verilere denir. İster ham olsun ister belli bir sınıflamaya tabi olsun. İkincil veriler araştırmacılar için zengin içerikli ve uzun dönemli bir çalışma yapmaya imkân tanirlar.

İkincil Veri Analizi

Devletler veya özel teşebbüsler, düzenli ve sürekli bir biçimde veri toplamakta ve bunları depolamaktadırlar. Bu tür verilere "ikincil veriler" denir.

Yapılan araştırma için ikincil veriler var ve yeterli ise, birincil veri toplamaya gerek yoktur. Eğer ikincil veriler var, fakat eksik ise, eksik veriler birincil verilerle elde edilebilir.

İkincil veri analizi, var olan nicel veri setlerinin yeniden analiz edilmesi ve farklı araştırma sorusuna yanıt arama işlemi olarak görülebilir. Anahtar cümle, halihazırda bir şekilde bir yerlerden ulaşılabilen her veri **ikincil veri** olarak değerlendirilebilir.

Birincil Veri Türleri

Araştırmanın türü ne olursa olsun, araştırmacı ister nitel, ister nicel araştırma yapıyor olsun birincil veri edinmek gerektiğinde başlıca üç veri toplama tekniği söz konusudur;

1. Anket
2. Mülakat
3. Gözlem

Anket

Anket : Belirli bir konuda saptanmış hipotezlere ya da sorulara bağlı olarak, bir anakütle ya da örnekleme oluşturan kaynaklara önceden belirlenmiş bir sıralama ya da yapıda sorular yöneltmek suretiyle sistemli bir veri toplama tekniğidir.

Anketlerin giderek yaygınlık kazanmasının altında yatan en büyük gerçeklerden birisi, bilgisayar destekli istatistik programlarının gelişmesi ve anketlerden elde edilen verilerin bu programlarda işlenmesinin ve analiz edilmesinin görece kolay olmasıdır.

Anket

Her birey aynı soru setine cevap vereceğinden anketler, yüksek sayıda kişiye uygulanması gereken çalışmalar için ideal veri toplama aracıdır.

Uygulamada *“önce bir anket formu ya da ölçek” bulunup sonra araştırma konusunun belirlendiğine sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu yanlış bir tercihtir, “ arabayı atın önüne koymaktır”*. Yapılması gereken, öncelikle araştırma konusunun belirlenmesi, sonra sürecin izlenmesi ve veri toplanma aşamasına gelindiğinde de uygun seçeneğinin anket olup olmadığına karar verilmesi halinde anket formu oluşturulmalıdır.

Anket

Anketler "*sorulardan*" ölçekler "*ifadelerden*" oluşur.

Anketler farklı olguları ölçmeye yönelik tasarlanırlar. Aynı ankette beğendiğiniz siyasi lider, Türkiye'nin en önemli sorunu vs. farklı *sorular* yer alabilir.

Ölçeklerde ise, bir veya birbiriyle bağlantılı birkaç "*oluşturmayı-construct*" (örnek, örgütsel bağlılık, tükenmişlik, iş doyumunu vb. *ifadeler* yer alabilir.

Anketlerde Sorular

Anketlerde yer alan soruları, ölçülen özelliğe göre dört farklı gruba ayırmak mümkündür;

1. **Olgusal sorular**: cevaplayıcıların yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, medeni durumu vb. demografik özelliklerini betimlemeye yönelik sorulardır.
2. **Bilgi soruları** : cevaplayıcıların belirli bir konuda ne bildiklerini, bu bilgileri ne ölçüde bildiklerini, hangi kanaldan ve ne zaman öğrendiklerini vs. ortaya çıkarılmak istendiğinde bu tür sorular sorulur.
Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu sorun nedir?

Anketlerde Sorular

3. **Davranış soruları** : bu sorular cevaplayıcıların bir konu veya objeye ilişkin davranışlarını, tüketim alışkanlıklarını, oy verme davranışlarını tasarruf eğilimlerini vs. belirlemeye yönelik sorulardır.
4. **Tutum ve inanç-kanı soruları** :bu sorular cevaplayıcıların belirli bir anda bir konuda ne düşündüğünü ya da ne duyduğunu saptamaya yönelik sorulardır. Bu konuda ne kadar güçlü duygulara sahipsiniz? Bu işi ne denli sevdiniz gibi?

Anket Geliştirme Süreci

Anket geliştirmede hangi aşamaların izleneceği, kısaca anketi desenleme önemli bir sorundur.

1. Aşama:

- ✓ Problemi tanımlama,
- ✓ Amaç ve soruları belirleme

2. Aşama:

- ✓ Madde yazma,
- ✓ Taslak form oluşturma

3. Aşama:

- ✓ Uzman görüşü alma ve ön uygulama formu oluşturma

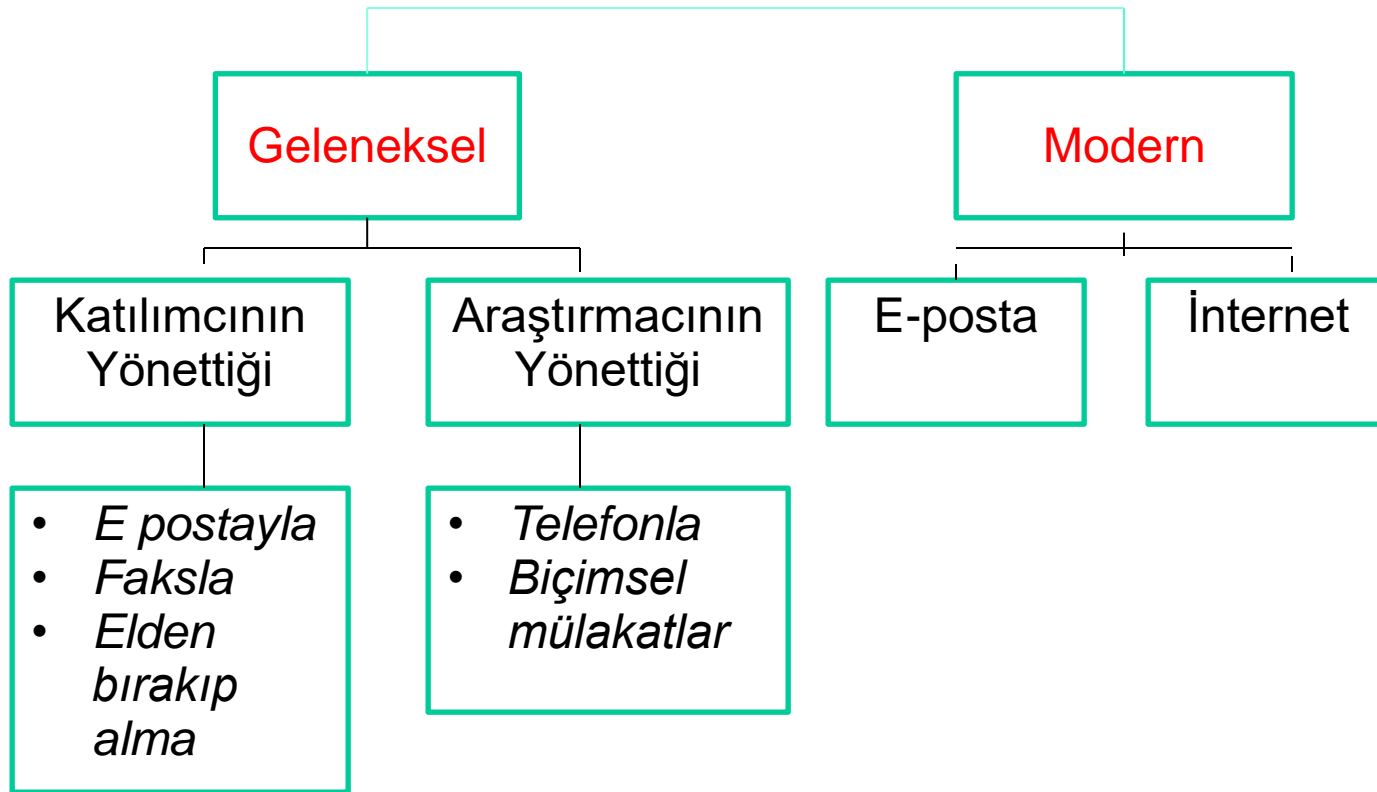
4. Aşama:

- Ön uygulama ve ankete son şeklini verme

Sosyal bilim araştırmalarında kullanılan tüm ölçme araçlarında olduğu gibi anket sonuçlarının da **geçerli** ve **güvenilir** olması beklenir.

- **Geçerlik**: araştırılan konuya ve soruya uygun cevaplar alabilme gücünü,
- **Güvenirlik** : uygulama aynı yollarla tekrarlandığında benzer sonuçlar verme gücünü

Anket Türlerinin Sınıflandırılması

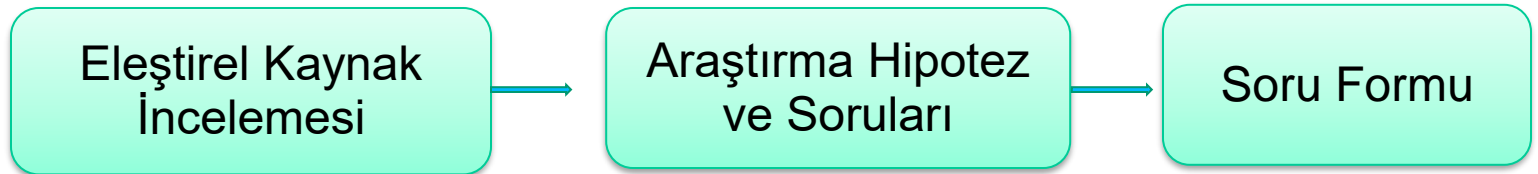
Değişik Anket Yöntemlerinin Tercihinde Kullanılabilecek Ölçütler

- ✓ Anket formunu 'belirli bir kişiye doldurtma gereği,
- ✓ Analiz için gerek duyulan katılımcı sayısı,
- ✓ Veri edinebilmek için sorulması gereken soruların biçimi,
- ✓ Katılımcıların özellikleri,
- ✓ Sorulması gereken soru sayısı

Anketin İçeriğinin Oluşturulması

Anket kalitesinin en önemli göstergelerinden birisi, **'gerekli olduğu kadar'** soru içeriyor olmasıdır.

Eksik sorulardan oluşan bir anket formu nasıl **'yanlış araştırma tasarımı'** ise, anketlerde ihtiyaç duyulmayan gereksiz sorulara da asla yer verilmemelidir.

Yukarıdaki aşamaların birbirinden kopuk olması durumunda araştırmanın yanlış tasarlanması söz konusu olabilir.

Anketin Hazırlanması Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar

1. İncelenen konu için gerekli olduğu kadar soru sorulması,
2. Cevaplayıcıların özelliklerinin belirlenmesi,
3. Uygulanacak anket sayısının belirlenmesi,
4. Soru formunun geçerliliğinin sorgulanması,
5. Anket formunun biçimsel düzenlenmesi,
6. Kontrol sorularının oluşturulması,
7. Kapak sayfasının hazırlanması ve araştırma amacının açıklanması,
8. Anketörlerin belirlenmesi,

Anket Sorularında Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar

1. Belirsizliklerin olmaması,
2. Hafızayı zorlayıcı sorular sorulmaması,
3. Araştırılan konu hakkında bilgi sahibi olanlara soru sorulması,
4. Birden fazla cevaplı soru sorulmaması,
5. Yönlendirici soruların sorulmaması,
6. Varsayımsal soruların sorulmaması,
7. Hassas ve rahatsız edici soruları mümkünse sormamak

Anket Formunun Düzenlenmesi

Anketin başarısını belirleyen etmenlerin başında ankette yer alacak soruların düzenlenmesi, anketin tasarımı/yapısı ve ***pilot çalışması***nın yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede anket oluşturulurken soruların biçimi ve sırası çok önemlidir.

Anket Formunun Düzenlenmesi

Soru Türleri:

1. **Açık Uçlu Soru:** Verilecek cevaplar veya seçeneklerin önceden belli olmadığı soru türüdür. Örnek; futbol taraftarlığı olayını nasıl değerlendiriliyorsunuz? Ekonomi ile ilgili nasıl düşünüyorsunuz ? gibi...
2. **Kapalı Uçlu Soru:** Verilecek cevaplar veya seçeneklerin önceden belirli olduğu soru türüdür. Örnek;
 - Kaç kardeşiniz var?
a)1 b)2 c)3 d)4 e)5 ve fazlası
 - Yaş aralığını uygun şekilde işaretleyiniz
a) 20 ve daha az b) 21-30 c) 31-40 d) 41-50 e) 51+

Anket Formunun Düzenlenmesi

Soru Türleri:

3. **Yarı açık-yarı kapalı sorular:** Bu tür sorular, değişkenlerle ilgili, cevaplayıcının aklına gelebilecek mümkün cevap seçeneklerini de belirlemek ve değerlendirmeye alabilmek için sorulurlar. Örnek;

Mesleğiniz nedir?

- a) **Avukat**
- b) **Doktor**
- c) **Öğretmen**
- d) **Memur**
- e) **Diğer.....**

Anket Formunun Düzenlenmesi

Soru Türleri:

4. **Tek seçenekli sorular:** Cevaplayıcıdan, anketteki bir soruya ait şıklardan, sadece bir tanesini işaretlemesi istenir. Örnek;

Hangi tür liseden mezunsunuz?

- a) Anadolu Lisesi
- b) İmam Hatip lisesi
- c) Fen Lisesi
- d) Meslek Lisesi

Anket Formunun Düzenlenmesi

Soru Türleri:

5. **Derecelendirilmiş veya sıralanmış sorular:** Cevaplayıcıdan, sorudaki şıkları, önem derecesine göre sıralaması istenir.

Örnek;

Bir otomobil için verilen özellikleri, kendinize göre en önemliden, en önemsiz doğru 1'den 5'e kadar sıralayınız (1=en önemsiz, 5= en önemli)

- a) () Hız
- b) () Konfor
- c) () Güvenlik
- d) () Maliyet
- e) () Markası

Anket Formunun Düzenlenmesi

Soru Türleri:

6. **Çoktan seçmeli sorular:** Cevaplayıcıdan, anketteki bir soruya ait şıklardan kendisine en uygun olanları işaretlenmesi istenir. Örnek;

Aşağıdaki yeteneklerden hangisine sahipsiniz?

- a) İktisat mezunu
- b) İyi derecede yabancı dil
- c) SPSS Programı
- d) En az beş yıllık deneyim

Anket Formunun Düzenlenmesi

Soru Türleri:

7. **Ayırma soruları:** Belirli soruların kimler tarafından cevaplanacağını belirlemek, ankete katılacak cevaplayıcıların seçilmesi vb. durumlarda kullanılabilir.
Örnek;

Yapılmış projeniz var mı?

a) Evet b) Hayır

(Cevabınız hayır ise, lütfen 5. sorudan devam ediniz)

Anket Yönteminin Üstünlükleri

- ✓ Diğer yöntemlere göre daha fazla sayıda veri toplanabilir.
- ✓ Diğer yöntemlere göre daha az zaman, maliyet ve işgücü gerektirir.
- ✓ Anketlerde isim yazılmadığından, diğer yöntemlere göre daha objektif ve doğru bilgi alınabilmektedir.
- ✓ Anket sorularının yazılı olması cevaplayıcının onları tekrar tekrar incelemesine imkân verir; sonuçta da anketle oluşan bilgilerin daha doğru olacağı söylenebilir.

Anket Yönteminin Zayıflıkları

- ✓ Anketi cevaplayanlar soruları aynı derecede anlayamayabilirler.
- ✓ Anket, incelenen konu için gerekli olan soruların tamamını içermiyorsa, aynı cevaplayıcılara tekrar ulaşmak mümkün değildir ve ya çok zordur.
- ✓ Uzun zamanda tamamlanan anketlerde, araştırılan olaylarla ilgili durumlar veya şartlar değişebilir.
- ✓ Yasadışı olayları, kişiye veya işletmeye özel durumları belirlemek için uygun bir yöntem değildir.
- ✓ Geri dönüş oranları düşüktür.
- ✓ Esnek değildir, uygulama süresince soru eklenip çıkarılamaz.
- ✓ Anketlerde derinlemesine bilgi edinme imkânı yoktur. Sadece okur yazar olanlara uygulanabilir.

Mülakat / Görüşme

Mülakat, iki veya daha fazla sayıda insan arasında belli bir amaç etrafında yapılan "*soru-cevap*" biçimindeki söyleşilerdir.

Mülakatlar uyarlanabilir, söyleşinin gidişine göre yeniden düzenlenebilir araçlardır.

Yetenekli bir mülakatçı soru formundan asla olmayacak şekilde fikirleri takip edebilir, açabilir, saik ve duyguları ortaya çıkarabilir. Özellikle, "niçin?" sorusuna cevap aranılan durumlarda mülakatlar ideal veri edinme yöntemleridir.

Mülakatın yapılabilirliğinin ön şartı, bireysel iletişim kurabilme yeteneğidir.

Mülakat Türleri

- a) **Biçimsel (Yapılandırılmış) Mülakatlar:** daha önceden belirlenmiş tek biçim soru dizisinden oluşan mülakatlardır. Mülakatçı soruları okur ve cevapları kayda geçer. Cevapların tasnifi ve analizi tek biçim olmasına bağlı olarak kolaylaşır. Derinlemesine bilgi edinmek pek kolay değildir.

Mülakat Türleri

- b) **Yarı -Biçimsel Mülakatlar:** mülakatçı kaba hatlarıyla bir yol haritasına sahiptir ancak, katılımcının ilgi ve bilgisine göre bu genel çerçevede farklı sorular sorarak konunun değişik boyutlarını ortaya çıkarmaya çalışır.
- c) **Biçimsel Olmayan (Yapılandırılmamış) Mülakatlar:** Bu tür mülakatlar genel bir alanda var olan bir bilgiyi açığa çıkartmak için yapılır. O alanda anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunur. Cevaplayıcılar, belirlenmiş konu hakkında görüşlerini belli bir kalıba oturtmadan ifade ederler.

Mülakatın Üstün Yönleri

- ✓ Araştırma sürecinin herhangi bir aşamasında kullanılabilmesi,
- ✓ Görüşmecinin cevaplayıcının sorularına anında cevaplandırabilmesi ve karmaşık yönergelerin görüşmeci tarafından açıklanabilmesi,
- ✓ Görüşmeci ve cevaplayıcılar arasındaki işbirliğinde en etkili yol olması,
- ✓ Görüşmeci ile cevaplayıcılar arasında güven sağlayarak karmaşık ve hassas konuların ifade edilebilmesi,

Mülakatın Zayıf Yönleri

- ✓ Görüşmecinin eğitilmesinin ve hazırlanmasının zaman alması,
- ✓ Tanışmanın, dostça ilişki kurabilmenin ve analizlerdeki veri yoğunluğunun zaman alması,
- ✓ Görüşmecinin görünüşü, konuşması, beklentileri görüşme tipi/çeşidi,
- ✓ Görüşmecinin görüşülen kişiye ayak uydurmak durumunda kalması.

Mülakatın Planlanması

1. Hazırlama:

- a) Mülakatın özel amaçlarının kararlaştırılması
- b) Amaçlara ulaştırıcı mülakat yönteminin kararlaştırılması
- c) Aday hakkında bilinenler konusunda mülakatçının kendisini bilgili kılması

2. Düzenleme :

- a) Mülakat için fiziksel ortamın özel ve rahat olması sağlanmalıdır.
- b) Adayın olduğu kadar mülakatçının mülakata zihinsel olarak hazırlanması gereklidir.

3. Mülakatın Yönetimi :

- a) Mülakatçı adaylara karşı saygıyla yaklaşılmalı ve bunu göstermelidir.
- b) Sorular adayları konuşmaya teşvik eder nitelikte sorulmalıdır.
- c) Aday dikkatlice, mümkünse yansıtıcı olarak dinlenmelidir.

Mülakatın Planlanması

4. Kapanış:

- a) Mülakatçı adaylara karşı saygıyla yaklaşmalı ve bunu göstermelidir
- b) Mülakata tabi tutulan adaya bundan sonraki etkinlikleri için bazı ipuçları vermelidir.

5. Değerlendirme :

- a) Mülakatçı adayı , ayrıntılar kafasında taze ve canlı iken derhal değerlendirmelidir.
- b) Mülakatçı her zaman kendini değerlendirmeyi unutmamalıdır.
- c) Mülakat yapmak bir sanattır ve uygulama yapılarak geliştirilebilir.
- d) Mülakatçı yüz yüze ilişkinin neden olacağı tuzakların farkında olmalıdır.

Gözlem

Gözlem, belli bir olgunun işleyişine ilişkin değişkenlerin nasıl ve hangi sıklıkta meydana geldiğini belirlemek için yapılan dizgisel izleme çalışmasıdır.

Gözlem belirli bir ortam ya da kurumda oluşan davranışları ayrıntılı olarak araştırmak istediğimizde tercih etmemiz gerekli bir veri toplama tekniğidir.

Gözlemsel bir çalışmada olgunun hali hazırdaki durumu soru sorarak değil, gözlem yoluyla belirlenir.

Gözlem

Gözlem de diğer veri toplama tekniklerinde olduğu gibi *geçerlik* ve *güvenirlilik* gereklerini karşılamak ve genel araştırma etik standartları ile tutarlı olmak durumundadır.

Anket ve mülakat yöntemlerinde olduğu gibi , gözlem yönteminde de *'araştırma probleminin (konusunun) seçimi, araştırma önerisinin oluşturulması, eleştirel kaynak incelemesi yaparak, araştırma stratejisi ve hipotezlerin belirlenmesi'* süreçleri aynıdır.

Gözlemde Güvenirlik

Güvenirlik: Ölçümlerin random hatadan arınmasıdır. Gözleme dayalı ölçümlerin güvenilirliği iki şekilde değerlendirilir.

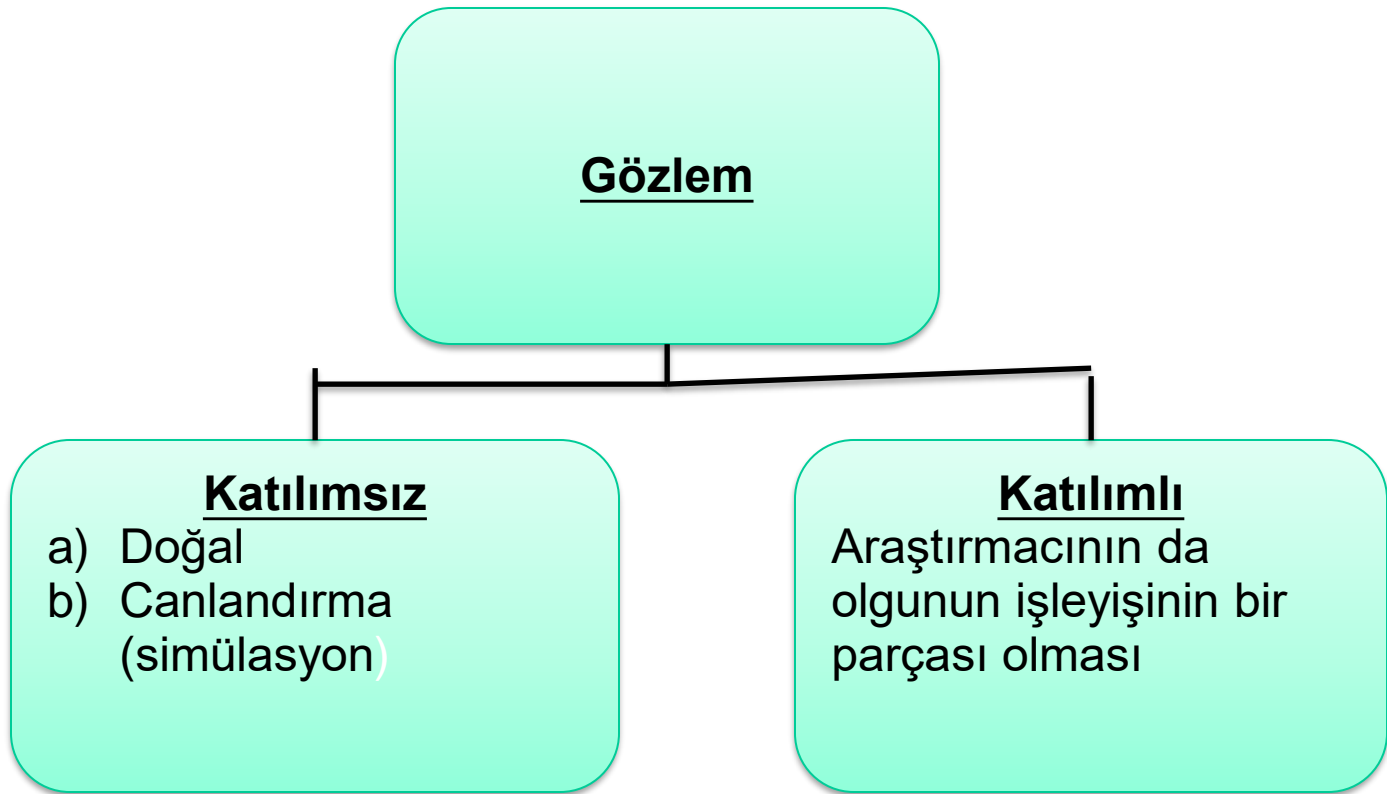
1. İki ya da daha çok bağımsız gözlemcinin aynı obje ya da bireyi değerlendirmesindeki uyuşma
2. Gözlemlerin zamana bağlı olarak tekrarlanabilirliğine bakılarak Bu da genelde ***test-yeniden test*** yaklaşımı ile yapılır.

Gözlemde Geçerlik ve Etik

Geçerlik : Kaydedilen gözlemlerin gerçek ve doğru olarak ölçülmesi, istenen yapıyı doğru olarak yansıtmasıdır. Geçerlik aynı yapının alternatif ölçümleri arasındaki uyuma ile değerlendirilir.

Etik: Eğer gözlemler katılımcıların bilgilileri dışında yapılıyorsa, bazı etik problemler yaratılır. Özellikle de kaynak kişilerin kendileri ile ilgili bilgi girişine izin vermemeleri bu tür sorunları artırabilir.

Gözlem Araştırma Türleri

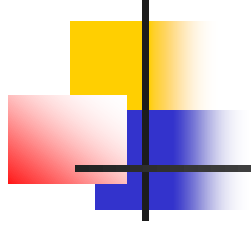
Gözlem Yönteminin avantaj ve dezavantajları

Gözlem Yönteminin Avantajları:

- ✓ Sözel olmayan davranışların gözlemlenebilmesi,
- ✓ Gözlemlerin doğal ortamda gerçekleştirilmesi,
- ✓ Zaman sınırının olmaması

Gözlem Yönteminin Dezavantajları:

- ✓ Gözlemcinin etkisinin diğer yöntemlere göre daha fazla olması
- ✓ Gözlem süresinin kontrol edilmesinin güç olması
- ✓ Zaman kaybının yaşanması
- ✓ Gözleme ilişkin verilerin sayısallaştırılması
- ✓ Örneklem büyüklüğünün sınırlı olması

TEŞEKKÜRLER...